

Кундєєва Галина Олексіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-0513-8263
g_a_k@ukr.net

Соломка Ольга Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5137-1934>
olga_solomka@ukr.net

Швед Тетяна Володимирівна

старший викладач кафедри економічної теорії,
Національний університет харчових технологій,
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9385-4819>
shtv2001@ukr.net

АВТАРКІЯ У ВИРІШЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено дві концепції забезпечення продовольчої безпеки – виробничу і споживчу. З'ясовано, що теоретичним підґрунтям досягнення продовольчої безпеки стає екоцентризм з необхідністю регулятивної дії з боку держави. Обґрунтовано визначення моделі забезпечення продовольчої безпеки, яка враховує засади «базових» моделей: автаркійної, імперської, динамічної, інноваційної. Запропоновано авторську дефініцію автаркії. Доведено доцільність зміни моделі споживання та виробництва.

Ключові слова: продовольча безпека; екоцентризм; людиноцентризм; автаркія; циркулярна економіка; органічне сільське господарство; самодостатність країни і людини; модель споживання та виробництва.

Постановка проблеми. Серед «Цілей сталого розвитку», що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку в 2015 році, друге місце займає подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства. Вагомість вирішення цього питання пов'язана з тим, що здоров'я і тривалість життя людини майже на 60 % залежить від характеру харчування. Разом із тим, рівень і якість продовольства, що споживається населенням, значною мірою характеризують ступінь соціально-економічного розвитку держав. Продовольча безпека в усіх її проявах відображає здатність держави забезпечити збалансованість та стійкість економічного розвитку. Тільки за умови стабільності на внутрішньому продовольчому ринку держава здатна проводити самостійну внутрішню і зовнішню політику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення національної та продовольчої безпеки країни тісно залежить від розвитку суспільства. Вагомий внесок у розроблення теоретико-методичних і практичних засад розвитку суспільства внесли М. Редкліфт, К. Сейдж [1], С. Котров [2], Д. Х. Медоуз, Д.Л. Медоуз, Й. Рандерс, В. Беренс [3]. У питаннях продовольчої безпеки більшість дослідників (О. Г. Білоус, В. І. Власов, П. Т. Саблук [4], О. І. Гойчук [5], С. М. Кваша [6]) спираються на виробничу концепцію, відповідно до якої країна, в рамках економічної політики, повинна сама

забезпечувати себе продовольством, скорочуючи імпорт і збільшуючи частку власного виробництва за рахунок підвищення ефективності аграрного сектора. Споживчу концепцію, що ґрунтується на гарантованому задоволенні потреб населення у їжі, розглядали вчені Т. Л. Мостенська, І. В. Федулова [7], Р. П. Мудрак [8]. Застосовуючи цю концепцію, дослідники наголошують на ролі гаранта – держави або виробника, залишаючи поза увагою споживача. Проте, споживач залишається останньою ланкою у забезпеченні безпеки харчування – достатньої умови продовольчої безпеки. Саме відповідальне ставлення споживача до власного здоров'я, здоров'я нащадків і навколишнього середовища стає чинником у формуванні попиту на безпечове продовольство й додатковим поштовхом змін у виробництві харчових продуктів.

Метою статті є обґрунтування моделі забезпечення продовольчої безпеки країни з врахуванням виробничої та споживчої концепцій продовольчої безпеки та змін у поведінці суб'єктів на засадах автаркії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення проблеми продовольчої безпеки повинно бути першочерговою метою державної політики і залежить від того, в рамках якої концепції розвитку суспільства ці проблеми будуть вирішуватися. Дослідження наукової літератури дозволило виявити такі наукові теорії:

- корнукопіанство – теорія невичерпності ресурсів (екстенсивного розвитку): в силу того, що ринкова економіка існує в умовах динамічної рівноваги, ринок автоматично знаходить необхідну йому кількість ресурсів і тому втручання держави неефективне;
- техноцентризм – теорія інтенсивного економічного розвитку, за якою існує співвідношення кількості населення до наявних технологій, а економічне зростання, що викликається збільшенням чисельності населення та поліпшенням засобів виробництва, зупиняється в момент рівноваги між попитом і пропозицією;
- екоцентризм – теорія «здатності глобальної екосистеми в даний період часу забезпечувати ресурсами людську життєдіяльність без порушення стійкості навколишнього середовища, що дозволяє визначати як кількість населення, так і обсяги виробництва на даній території, а також необхідність здійснення заходів регулятивного характеру з боку держави [1; 2].

Для забезпечення продовольчої безпеки, насамперед її мети – гарантування фактичних обсягів споживання продовольства людині, що за якістю та кількістю відповідають фізіологічним нормам споживання харчових продуктів з метою зміцнення здоров'я та тривалості активної трудової діяльності людини – теоретичним підґрунтям стає екоцентризм. Виходячи з того, що продовольча безпека, як і національна безпека – суспільне благо, на державу покладається відповідальність за:

- організацію справедливого розподілу основних, безпечних для здоров'я і повноцінних харчових продуктів;
- забезпечення доступу для кожної людини до належних обсягів продовольства з метою зміцнення власного здоров'я;
- підвищення якості життя населення та суспільного добробуту.

Сучасні підходи до забезпечення продовольчої безпеки розглянуто в табл. 1

Таблиця 1.

Сучасні підходи до забезпечення продовольчої безпеки

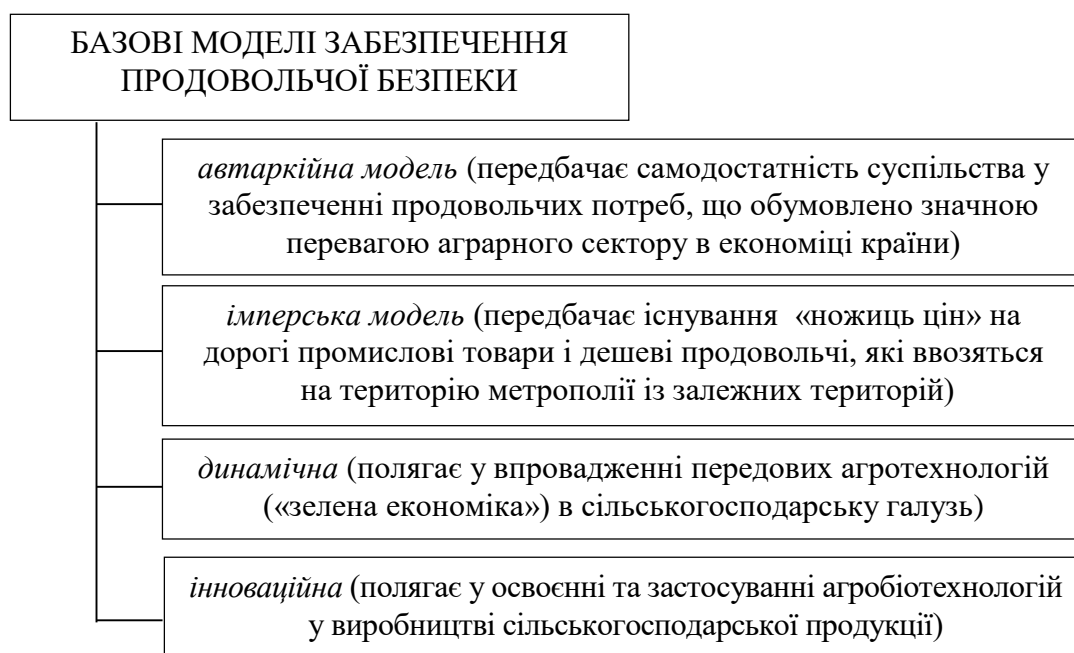
Назва підходу	Сутність
Політика аграрного протекціонізму на основі зваженого зовнішньоторговельного захисного механізму і прямої державної підтримки національного продовольчого ринку.	Держава повинна здійснювати тарифне і нетарифне регулювання експортно-імпортних операцій з урахуванням стану внутрішнього ринку по кожному окремому виду продуктів харчування. Використовується як модель міжнародної інтеграції і кооперації виробництва та торгівлі продовольством, так і внутрішнього і зовнішнього протекціонізму з метою захисту інтересів вітчизняних виробників, стимулювання експорту надлишкового продовольства та імпорту життєво необхідних продуктів.

Назва підходу	Сутність
Альтернативний підхід	Світова торгівля повинна регулюватися на основі ринкових механізмів з мінімальним втручанням держави. Підприємства різних країн повинні взаємодіяти між собою на основі вільної конкуренції, при відсутності будь-якої державної підтримки. В рамках цього підходу наголошується на ролі міжнародної торгівлі.
Класичний протекціоністський підхід	Першочергові – національні інтереси, а інтересами міжнародного співтовариства можна в певній мері нехтувати.
Ліберальний підхід	Першочергові – інтереси світового господарства і міжнародного співтовариства в цілому, а не власні інтереси держави.

Джерело: складено авторами на основі [9]

Жодні причини, як то недоцільність обмеження ринкових механізмів, глобалізаційні спрямованості відповідно до теорії порівняльних переваг не повинні обмежувати право і обов'язок держави забезпечити продовольчу безпеку. Проблема полягає у виборі відповідної моделі взаємодії економічних суб'єктів і створення інституційного середовища для забезпечення продовольчої безпеки.

Проведений аналіз наукових досліджень щодо моделей забезпечення продовольчої безпеки, вказує на існування таких моделей: автаркійної, імперської, динамічної, інноваційної (рис. 1).

Рис. 1. Моделі забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: складено авторами на основі [10].

Поняття «автаркія» не є протиставленням зовнішньої діяльності держави і не означає повну ізоляцію, це – недопущення чужого зовнішнього управління, господарський суверенітет. Ми згодні з думкою Закрасовської О. і Пільнікової Т. [11], що сучасна автаркійна модель – це не повна відмова від зовнішньої торгівлі, а підпорядкування принципів зовнішньої торгівлі вищим цілям суспільного розвитку держави, насамперед її самодостатності.

Сучасна автаркійна модель забезпечення продовольчої безпеки України повинна базуватися на самозабезпеченні продовольством населення країни. Самозабезпеченість (самодостатність) – це задоволення наявних матеріальних і духовних потреб за рахунок

власного виробництва, значного розширення економічних зв'язків, поглиблення кооперації і інтеграції виробництва за умов економічної захищеності держави. Україна має відмовитися від значної частини імпорту, а міжнародну торгівлю поставити під контроль держави; проводити політику стимулювання і заохочення виробництва продуктів-замінників; забезпечити мобілізацію усіх продуктивних сил, що є у її розпорядженні.

Модель автаркії – не догма, вона має можливість трансформуватися. Необхідність врахування стратегічних інтересів держави і орієнтацію на автаркію та суверенітет запропонував Дж. М. Кейнс у концепції «економічна інсуляція». Формуючи помірну концепцію автаркії (теорія економічної інсуляції), вчений наголошує на національній незалежності в питаннях економіки [12].

К. Ламмерс підкреслював: національна автаркія не є закритим для торгівлі господарством. Зв'язки національної економіки зі світовим ринком можуть бути допущені за умови, якщо гарантоване виконання певних вимог. Особливої уваги (в контексті нашого дослідження) потребує вимога – у разі розриву зв'язків зі світовим ринком національна економіка повинна зберігати життєздатність, продовольство повинно вироблятися у власній країні [13].

До 1964 року Європейському союзу не вдавалося самостійно забезпечувати себе продовольством і протягом кількох років була переглянута за всіма її розділами спільна сільськогосподарська політика та визначена необхідність застосування продовольчої автаркії Європи. На цьому наголошував Ж. К. Юнкер, підкреслюючи, що континент, який стане залежним від інших континентів у забезпеченні продовольством, в стратегічному розумінні програє битву з новими гравцями міжнародної політики. Європі потрібно забезпечити на довгострокову перспективу свою продовольчу автаркію [14].

На нашу думку, автаркія – це ступінь забезпеченості національного суверенітету країни за рахунок оптимального співвідношення власного виробництва, споживання та зовнішніх обмінів; це не повна відкритість, але й не замкнутість кордонів, це їх прозорість, це підпорядкування принципів зовнішньої торгівлі принципам пріоритету вітчизняного виробника та людиноцентризму. Людина стає фундаментальним елементом розвитку суспільного організму та економічної сфери. В сучасному еволюційному прогресі об'єкт і суб'єкт розвитку так тісно переплітаються, що «еволюція цивілізації реалізується через еволюцію людини» [15, с. 77], її самодостатність. Причому, самодостатня людина – це людина, яка є не тільки раціональним споживачем, а й раціональним інвестором; враховуючи засади економіки здоров'я – інвестором у власне здоров'я. Здійснюючи певні витрати на споживання харчових продуктів, людина повинна дотримуватися сучасних теорій харчування та культури харчування, а тому для сучасної людини попит на ринку продовольства має бути відповідальним. Формуючи власні бажання, людина повинна бути обізнаною як у сучасних теоріях харчування, так і в певних властивостях їжі, а завдання держави – зробити цю інформацію доступною та зрозумілою.

Забезпечення продовольчої безпеки на принципах автаркії та теорій екоцентризму та людиноцентризму зумовлює зміну моделі споживання (рис. 2).

Трансформація моделі споживання передбачає: усвідомлення екологічних, соціальних та економічних наслідків рішень, що приймаються в процесі споживання; прагнення до мінімізації будь-яких шкідливих ефектів, з якими пов'язане споживання товарів і максимізації корисних; бажання брати на себе певні зобов'язання і слідувати певним обмеженням. Соціально відповідальний споживач при здійсненні споживчого вибору повинен враховувати якість продукції та її вплив на здоров'я, а також безпеку продукції для навколишнього середовища на всіх стадіях життєвого циклу продукції, тобто класична функція попиту повинна бути розширена саме цими чинниками. Зростання рівня освіченості, інформованості споживачів, вимог до якості життя, прагнення вести здоровий спосіб життя – це основи формування відповідального споживання.

Як приклад несформованості відповідальної поведінки в продовольчій сфері можуть бути статистичні дані: загальний обсяг харчових відходів в промислово розвинених країнах становив 222 млн т – майже обсяг виробництва харчових продуктів в Африці на південь від Сахари (230 млн т). В країнах Європи та Північної Америки виробляється

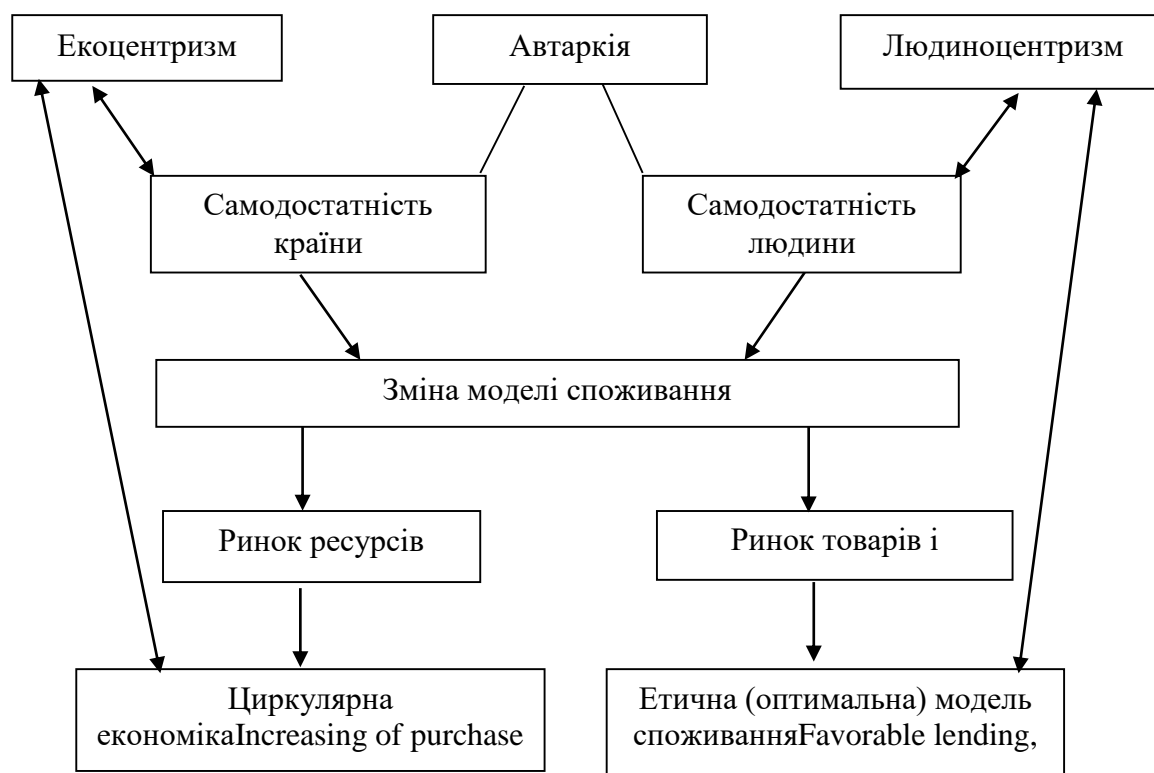

Рис. 2. Зміна моделі споживання

за рік майже 900 кг харчових продуктів на одну людину, а у Південній / Південно-Східній Азії – 460 кг / рік. В Україні цей показник – 780 кг / рік. Втрати продовольства на всьому ланцюгу від виробництва до споживання становлять: в країнах Європи і Північної Америки – 95-115 кг / рік; в країнах Африки на південь від Сахари і в Південній / Південно-Східній Азії – 6-11 кг / рік (стосовно України дані відсутні) [16]. Глобальні втрати харчових продуктів як відходів становлять від однієї третини до половини всього виробленого продовольства. Втрати відбуваються на всіх етапах: у країнах з низьким рівнем доходів велика їх частина припадає на виробництво, в розвинених багато продуктів втрачається на стадії споживання.

Із позиції відповідального споживання заслуговує на увагу поширення вегетаріанства, про що свідчать результати порівняльного аналізу шкоди клімату: 150 грам яловичини можна порівняти з 32 порціями макаронів, семи склянками молока або двома сотнями яблук. Яловичина – один з найбільш шкідливих для клімату продуктів харчування, в перерахунку на вироблені обсяги парникових газів на кілограм продукту. Хто хоче скоротити особистий внесок у глобальну зміну клімату, повинні максимально відмовитися від м'яса і молока – таку тезу висуває С. Преттерербнер [17]. На її думку, доцільним є перехід на регіональні фрукти й овочі та перегляд власного раціону, щоб їсти тільки те, що вважається менш шкідливим для клімату. Слід зазначити, що пропозиція дослідниці щодо споживання регіональних харчових продуктів і відмови від імпортованих, як раз підтверджує принцип автаркції – самозабезпечення життєво необхідних потреб.

В опублікованих останнім часом джерелах наукової літератури узагальнюються відомості про екологічний вплив моделей харчування, безпосередньо розглядається їх вплив не тільки на навколишнє середовище, а й на здоров'я. Наголошується, що моделі харчування, в яких продукти тваринного походження замінюються продуктами рослинного походження, найбільшою мірою сприяють поліпшенню стану навколишнього середовища. Опублікований огляд 210 сценаріїв розвитку подій, описаних в 63 дослідженнях, показав, що перехід на «веганський» раціон дозволяє найбільш істотно скоротити викиди парникових газів та площі використовуваних земель, а вегетаріанське

харчування дозволяє добитися значного зниження обсягів використання води. Заміна в раціоні м'яса жуйних тварин альтернативними продуктами, такими як риба, птиця і свинина, також певним чином впливає на навколишнє середовище, хоча і не настільки масштабно, як перехід на рослинну їжу.

Однак раціони харчування, які надають позитивний вплив на навколишнє середовище, не завжди настільки ж корисні для здоров'я. У взаємозалежній, глобалізованій продовольчій системі забезпечення балансу між зміцненням здоров'я людини і раціональним використанням ресурсів довілля пов'язане з серйозними проблемами [18].

Сучасна наука переконливо довела, що необмежене зростання споживання і, як наслідок, актуалізація екологічних проблем, несумісні з виживанням людства. Отже, модель відповідального споживання стосується не тільки ринку товарів і послуг, а й ринку ресурсів. Сьогодні в більшості країн світу переважає лінійна модель економіки – коли ресурси добуваються, переробляються у продукцію, після використання якої утворюються відходи, що не мають подальшого застосування. Актуальнішим стає питання трансформації лінійної моделі економіки, в якій споживання є цільовою і замикаючою стадією відтворення, в циркулярну модель, яка передбачає замкнений життєвий цикл і тривалий термін служби товарів за рахунок підвищення універсальності, багатofункціональності та багаторазовості використання їх складників, запобігання й утилізації відходів.

В умовах циркулярної моделі економіки перед аграрною сферою поставили досить суперечливі завдання, по-перше, забезпечення продовольчої безпеки і, по-друге, виробництва біомаси як відновлюваного джерела енергії. Все більша увага в науковій літературі й на практиці приділяється проблемам переходу суб'єктів господарювання в агросфері до безвідходного виробництва за рахунок глибокої переробки сировини й утилізації відходів. Значна частина вторинних ресурсів, утворених в результаті промислової переробки сільськогосподарської сировини, використовується неефективно, йде у відвали, що завдає природі великий екологічний збиток. За умов вторинної переробки 110 – 115 млн т сільськогосподарської сировини утворюється більше 50 млн т побічних продуктів, які є значним резервом для отримання повноцінного рослинного і тваринного білка. За рахунок переробки сировинних ресурсів, які містять до 20 % білка, з використанням біотехнологій можна отримувати щорічно до 5 млн т кормового і харчового білка та вирішити проблему дефіциту повноцінного харчового білка [19].

Для запобігання глобальних викликів у сфері продовольчої безпеки відповідно до моделі циркулярної (безвідходної) економіки запропоновано перехід до нового типу сільського господарства – органічного. Органічне сільське господарство – це система землеробства, тваринництва та рибальства, в якій особлива увага приділяється охороні навколишнього середовища та використанню натуральних методів ведення господарства. Все це має відношення не тільки до кінцевого продукту, а й до всього комплексу виробництва і доставки сільськогосподарської продукції. З цією метою в усьому сільськогосподарському циклі – від виробництва і переробки до транспортування і доставки – виключено використання штучних продуктів. Органічне сільське господарство – це замкнений цикл, в якому тваринництво і рослинництво доповнюють один одного, не залишаючи відходів і не завдаючи шкоди навколишньому середовищу.

Дослідницька компанія Organic Monitor оцінила світовий ринок органічних продуктів у 2016 р. в 89,7 млрд дол. США. Сполучені Штати Америки стають найбільшим ринком, ємність якого зросла до 43 млрд дол. США [16]. Активність органічного виробництва продовольства наведена в табл. 2.

Протягом останнього десятиліття світовий ринок органічної продукції розвивається значними темпами, у 2016 р. він включав 179 країн. Так, за 2010-2016 рр. загальна кількість сільськогосподарських площ, задіяних під органічне землеробство, зросла у 1,6 рази в світі та у 1,35 рази в Європі. Лідерами стали: Австралія – 27,1 млн га, Аргентина – 3,1 млн га і Китай – 2,3 млн га. Частка сертифікованих органічних площ серед загального обсягу сільськогосподарських угідь у 2016 р. складала у світовому масштабі – 1% та у Європі – 2,4%, а кількість виробників органічної продукції становила 2,7 млн фермерів у світі та в Європі – 373,2 тис. виробників.

Динаміка зростання органічних сільськогосподарських угідь

Роки	Україна		Світ		Європа	
	Площа, тис. га	Темп зростання	Площа, млн га	Темп зростання	Площа, млн га	Темп зростання
2010	270,2	100,0	36,0	99,2	10,0	108,7
2011	270,3	100,0	37,4	103,9	10,5	105,0
2012	272,9	101,0	37,5	100,3	11,1	105,7
2013	393,4	144,2	43,1	114,9	11,5	103,6
2014	400,0	101,7	43,7	101,4	11,6	101,1
2015	410,5	102,6	50,9	116,5	12,7	109,2
2016	411,2	100,2	57,8	113,6	13,5	106,3

Джерело: розраховано на основі [20].

Окрім світової тенденції активного розширення виробництва органічної продукції, у європейських країнах також панує тенденція стрімкого зростання її споживання. Найбільше органічної продукції споживають швейцарці, витрати яких у 2016 р. становили 272 євро в рік на одну особу, а українці лише 0,6 євро в рік на одну особу [20].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, ми пропонуємо використання принципів сучасної автаркії для забезпечення продовольчої безпеки країни, яка орієнтована на самозабезпеченість громадян продовольством власного виробництва й самодостатність країни та окремої людини. Проте, застосування цих принципів не стає перепорою для інноваційного розвитку, технічна думка розвивається в тому ж напрямі, що і в більшості країн за рахунок просторової дифузії новацій. Виграш підприємств від впровадження циркулярних бізнес-проектів полягає в підвищенні інноваційності й додаткових конкурентних перевагах, у виникненні нових джерел отримання прибутку. Для споживача розвиток циркулярної економіки означає споживання екологічно чистих продуктів і в низці випадків зниження їх вартості. Циркулярна економіка істотно впливає на навколишнє середовище також завдяки зниженню викидів CO₂, скорочення площ звалищ і полігонів захоронення відходів, зменшення споживання обмежених невідновлюваних ресурсів. Найважливіше значення має погляд на циркулярну економіку як на невід'ємну частину стратегій працевлаштування та конкурентоспроможності, а не тільки як на проблему екологічного характеру.

Список використаної літератури

1. Strategies for sustainable development. Local agendas for the Southern Hemisphere. Ed. by Redclift M., Sage C. NY.: John Wiley & Sons, 1994. 206 p.
2. Cotrove S. Catastrophe or cornucopia. The environment, politics and future. N.Y.: Wiley, 1992. 166 p.
3. Медоуз Д. Х., Медоуз Д.Л., Рэндерс Й., Беренс В. Пределы роста: доклад по проекту Римского клуба «Сложные положения человечества». 2-е изд. Москва: МГУ, 1991. 207 с.
4. Саблук П. Т., Білоус О. Г., Власов В. І. Продовольча безпека України. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 3–7.
5. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія. Житомир: Полісся, 2004. 348 с.
6. Кваша С. Стан аграрного ринку та продовольча безпека України. *Економіст*. 2000. № 7–8. С. 72–74.
7. Федулова І.В., Мостенська Т.Л. Стратегічні пріоритети розвитку харчової промисловості в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Європейський союз продовольчого сектора після останнього розширення – висновки на майбутнє CAP*. Варшава: AFE-NRI, 2011. № 6.1. С. 209-231.
8. Мудрак Р. П. Споживчий аспект продовольчої безпеки. *Економіст*. 2007. № 9. С. 82 – 89.
9. Панасюк А. С. Теоретико-методологические аспекты продовольственной безопасности в условиях глобализации. *Современные научные исследования и инновации: электрон. научно-практ. журнал*. 2014. № 11. Ч. 2 URL: <http://web.snauka.ru/issues/2014/11/40671> (дата звернення 07.02.2019).
10. Глазьев С. Доклад группы экспертов Изборского клуба. URL: <http://www.izborsk-club.ru/content/articles/1725> (дата звернення 07.02.2019).

11. Закрасовская Е. А., Пильникова Т. В. Экономические дилеммы автаркии. URL: <http://www.scienceforum.ru/2015/1030/8366> (дата звернення 07.02.2019).
12. Keynes J. M. National Self-Sufficiency. *The New Statesman and Nation*. 1933. N 8. P. 35-68.
13. Lammers C. Autarkie, Planwirtschaft und berufsständischer Staat? Berlin: Carl Heymann Verlag, 1932.
14. Юнкер застеріг від намірів надмірного скорочення в майбутньому сільськогосподарського бюджету ЄС. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/economic/475436.html> (дата звернення: 07.02.2019).
15. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: монографія. Київ: Либідь, 2006. 310 с.
16. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). URL: <http://www.fao.org/countryprofiles/index/ru/?iso3> (дата звернення: 07.02.2019).
17. Преттерербнер С. Рецепты будущего. *GEO*. URL: <http://www.geo.ru/ekologiya/retsepty-budushchego> (дата звернення: 07.02.2019).
18. Питание и продовольственные системы. Доклад Группы высокого уровня по продовольственной безопасности и питанию Комитета по всемирной продовольственной безопасности ГЭВУ. 2017. URL: www.fao.org/cfs/cfs-hlpe (дата звернення: 07.02.2019).
19. Кормишкина Л.А., Королева Л.П. Экономическое стимулирование рециклинга отходов агропродовольственной сферы в неоиндустриальной экономике. *RJOAS*. 2016. № 11 (59). С.165-174. DOI <https://doi.org/10.18551/rjoas.2016-11.20>
20. Willer Y., Lernoud J. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and IFOAM, Bonn. 2016. 340 p. URL: <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2016/pdf.html> (дата звернення 07.02.2019)

References

1. Redclift, M., Sage, C. (1994) *Strategies for sustainable development. Local agendas for the Southern Hemisphere*. NY.: John Wiley & Sons.
2. Cotrove, S. (1992). *Catastrophe or cornucopia. The environment, politics and future*. N.Y.: Wiley.
3. Meadows, D. H., Meadows, D.L, Randers, J., Berens V. (1991). *Growth limits: report on the project of the Roman club «The complex situations of mankind»* 2nd ed. Moscow: MSU (in Russ.)
4. Sabluk, P.T., Bilous, O.G., Vlasov, V.I. (2009). Food safety of Ukraine. *Ekonomika APK (Economy of agroindustrial complex)*, 10, 3-7 (in Ukr.)
5. Goychuk, O.I. (2004). *Food security: monograph*. Zhytomyr: Polissya (in Ukr.)
6. Kvasha, S. (2000). The state of the agrarian market and food safety of Ukraine. *Ekonomist (Economist)*, 7-8, 72-74 (in Ukr.)
7. Fedulova, I.V., Mostenska, T.L. (2011). Strategic Priorities of Ukraine's food industry in the context of food security. *The European Union of the Food Sector after the last enlargement - conclusions for the future of the CAP*, Warsaw: AFE-NRI, 6.1, 209-231 (in Ukr.).
8. Mudrak, R.P. (2007). Consumer Aspects of Food Security. *Ekonomist (Economist)*, 9, 82-89. (in Ukr.)
9. Panasyuk, A.C. (2014). Theoretical and methodological aspects of food security in the conditions of globalization. *Sovremennye nauchnye issledovaniia i innovatsii (Modern scientific research and innovation)*, 11, Ch. 2. Retrieved from <http://web.snauka.ru/issues/2014/11/4067> (in Russ.)
10. Glaziev, S. *Report of the group of experts of the Izborsky Club*. Retrieved from <http://www.izborsk-club.ru/content/articles/1725>
11. Zakrasovskaya, E. A., Pilnikova, T. V. (2015). *Economic dilemmas of autarky*. Retrieved from <http://www.scienceforum.ru/2015/1030/8366> (in Russ.)
12. Keynes, J. M. (1933). National Self-Sufficiency. *The New Statesman and Nation*, 8, 35-68.
13. Lammers, C. (1932). Autarkie, Planwirtschaft und berufsständischer Staat? Berlin: Carl Heymann Verlag.
14. *Juncker warned against an intentional reduction in the future of the EU agricultural budget*. Retrieved from <http://ua.interfax.com.ua/news/economic/475436.html>
15. Galchinsky, A. (2006) *Global transformations: conceptual alternatives: monograph*. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
16. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Retrieved from <http://www.fao.org/countryprofiles/index/ru/?iso3>
17. Pretterebner, S. Recipes of the future. *GEO* Retrieved from <http://www.geo.ru/ekologiya/retsepty-budushchego> (in Russ.)
18. Food and food systems. (2017). *Report of the High-Level Panel on Food Security and Nutrition of the World Food Security Committee of the HLPE*. Retrieved from www.fao.org/cfs/cfs-hlpe (in Russ.)
19. Kormishkina, L. A., Koroleva, L. P. (2016). Economic stimulation of recycling of agricultural and food waste in the neoindustrial economy. *RJOAS*, 11 (59), 165-174. DOI <https://doi.org/10.18551/rjoas.2016-11.20>

20. Willer, Y., Lernoud, J. (2016). *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016*. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, and IFOAM, Bonn. Retrieved from <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2016/pdf.html>.

Kundieieva Halyna Oleksiivna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Economic Theory
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

Solomka Olga Mykolaivna

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Economic Theory
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

Shved Tetiana Volodymyrivna

Senior Lecturer of the Department of Economic Theory
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine

AUTARKY IN A SOLUTION OF FOOD SECURITY

Introduction. *The study of two concepts of food security – production and consumer – and the existing benefits of natural resources (quality and quantity of Ukrainian lands), leads to food security that based on self-sufficiency.*

Purpose. *To justify model of ensuring food security of the country, taking into account the industrial and consumer concepts of food security and changes in the behavior of subjects, on the principles of autarky.*

Methods. *Method of theoretical analyses is used.*

Results. *It is established that solving of problems of a society is connected with application of principles of cornucopiaenism, technocentrism and ecocentrism. Introduction of ecocentrism with the necessity of introducing regulatory measures from the state has been determined as a basis for providing food security. This became the basis for defining a modern model of food security, based on "basic" models: autarky, imperial, dynamic, innovative food security models. The debate about the autarky concept was noted, but the analysis of scientific literature made it possible to determine the following: autarky is the provision of national sovereignty of the country due to the optimal ratio of domestic production, consumption and external exchanges; this is not a complete openness, but also not a closed border, it is their transparency, the subordination of the principles of foreign trade to the principles of priority of domestic producers. It is the self-sufficiency of the country and the person that needs food autarky.*

It has been proved that ensuring food safety on the principles of autarky, ecocentrism, and anthropocentrism leads to changes in consumption and production patterns. The transformation of the consumption model as an awareness of the environmental, social and economic implications of decisions taken in the process of food consumption, that is, the formation of a responsible demand in the food market, is considered. To prevent risks in the field of food security, a transition to a new type of economic model, a circular (non-waste) economy, is suggested, when agricultural waste becomes a "valuable resource" and not an expense.

Originality. *Application of basics of autarky in ensuring food security of the country is substantiated. Author suggests change the model of consumption and production as factors of solving food issues and economic development of the country.*

Conclusion. *Using principles of modern autarky contributes to citizens own food production and independence of the country. Application of these principles does not become a barrier to innovation development through spatial diffusion of innovations. Introduction of circular business projects into the agrarian sector enhances innovation and competitive advantages, and leads to new sources of profit.*

Keywords: *food security; ecocentrism; anthropocentrism; autarky; circular economy; organic agriculture; self-sufficiency of the country and the person; model of consumption and production.*

Одержано редакцією: 04.01.2019
Прийнято до публікації: 19.01.2019